

Janez
Stanič

Poročila

Drugo poročilo:

O mojem edinem odlikovanju

Prej sem pripovedoval, kako nikoli nisem imel kakšnih omembe vrednih političnih težav zaradi svojega dela. To seveda daje pogum, saj priča, da sem vedno znal ostati v primerni razdalji od dohodkov in zlasti ljudi, kar zmore – roko na srce – le malo novinarjev.

Na drugi strani pa je – morda povezano s tem – prav tako res, da za svoje delo nikoli nisem dobil uradnih priznanj – nagrad, odliko-

vanj in podobnega, kar je po svoje prav tako redkost. Zaradi tega nisem ne užaljen ne zagrenjen, čeprav mi je včasih malce trpko, ko gledam ali poslušam, kako bučno izročajo odlikovanja in zveneče nagrade kolegom, katerih največja zasluga je, da so se v pravem trenutku glasno postavili na pravo stran, pa čeprav samo začasno in čeprav bodo njihove današnje zasluge morda že jutri krivda.

Kljub bogastvu časa, dogodkov in izkušenj, ki so za mano, je med mojimi spomini eno samo uradno odlikovanje – Red Spoznavalca Džučé druge stopnje.

Vem, da pri nas to le malokomu kaj pove, zato bom moral zadevo malce bolj podrobno razložiti. Sicer pa je zanimiva, po svoje tudi poučna, vsaj kar zadeva dodeljevanje odlikovanj, kajti notranja logika in mehanizem tega, kakor ju bom tule opisal, nista nikakršna redkost, dasi se zunanje okoliščine seveda razlikujejo od dežele do dežele.

Malo ljudi ve, da obstaja močna mednarodna mreža ustanov, razpredena zlasti po Aziji in Afriki, ki se ukvarja s študijem in širjenjem idej Džučé. Mrežo vzdržuje in plačuje Severna Koreja ali, kot se ji uradno pravi, Demokratična ljudska republika Koreja, ki z njeno pomočjo seznanja svet z učenjem Velikega voditelja Kim Il Sunga. Ta mreža pripravlja številne seminarje in izobraževalne tečaje posebej za tujce.

Tako se je torej zgodilo, da sem nekega lepega dne prek korejskega veleposlaništva v Beogradu dobil vabilo, naj se udeležim velikega mednarodnega seminarja v Pjongjangu, ki ga ob sedemdesetletnici Velikega voditelja Kim Il Sunga organizira Mednarodni znanstvenoraziskovalni inštitut za

preučevanje ideje Džučje, in sicer na temo: »Uresničitev revolucionarnih idej delavskega razreda v duhu politike Džučje je bistvena za zagotavljanje neodvisne in ustvarjalne aktivnosti ljudskih množic, subjekta zgodovine.«

Zbralo se nas je kar precej udeležencev z najrazličnejših vetrov, čeprav so daleč prevladovali Japonci, precej za njimi – po številu – so bili Indijci, še dosti bolj zadaj pa Afričani iz različnih afriških držav ter trije Evropejci – en Romun, en Jugoslovan (to sem bil jaz) in bradat danski doktor teologije, ki so ga pred kratkim izobčili iz Cerkve, ker je objavil študijo, v kateri je dokazal, da sta Veliki voditelj Kim Il Sung in njegov sin Ljubljani voditelj Kim Jong Il inkarnaciji Boga očeta in Jezusa Kristusa in da na Koreji nekje okrog gore Mangjong prebiva živi Sveti duh.

Teden dni smo v študijskem centru Mednarodnega inštituta poslušali predavanja o učenju in življenju Velikega voditelja in Ljubljenega voditelja, o svetovnozgodovinskem pomenu ideje Džučje in njenih treh osnovnih naukov (neodvisnost v politiki, opiranje na lastne sile v gospodarstvu, samoobramba), o raju na zemlji, v kakršnega se je pod vodstvom Velikega voditelja spremenila Koreja, in o drugih podobnih temah, ki so celovito in izčrpno zajele veličino, pomen in izvornost korejske poti v socializem.

Vmes smo si neko popoldne v središču mesta ogledali 170 metrov visok spomenik Velikemu voditelju Kim Il Sungu, ki je največji spomenik, kar so jih v zgodovini človeštva postavili živečemu človeku. Ne le njegova velikost, tudi njegova izrazitost in simbolika sta nas pretresli. »Piramide pri Gizi se pred tem čudežem lahko skrijejo!« je občudujoče vzkliknil kolega Saddik el-Hasani iz Sudana. »Veste,« je na to odgovoril direktor inštituta tovariš Nam Du Il, ki nas je spremljal, »korejsko ljudstvo je iz globoke hvaležnosti in neizmerne ljubezni do Velikega voditelja hotelo izklesati spomenik iz tisoč štiristo metrov visoke gore Patlejong na severu države, toda Veliki voditelj in Ljubljani voditelj sta nas poučila, da mora biti človek, zlasti komunist, vedno zelo skromen. ‚Sto sedemdeset metrov bo za zdaj dovolj,‘ nas je usmeril Ljubljani voditelj Kim Jong Il. ‚S tem bomo Velikemu voditelju in mojemu dragemu očetu izkazali zasluženno spoštovanje, obenem pa bo svet pretresen nad veličino njegove in naše skromnosti.‘ Tako, vidite, nas je razsvetlila globoka modrost Ljubljenega voditelja,« je z žarečimi lici povedal tovariš Nam Du Il.

Nekega drugega popoldneva so nas peljali skozi Pjongjang po poti »dotikov noge« Velikega voditelja. Obiskali smo vrtec, šolo, knjižnico, bolnišnico, tovarno in dom kulture. Povsod so nam najprej pokazali prelepe rdeče, z zlatom uokvirjene tablice, vzdane v zidove ali tla, ki z napisi na njih pripovedujejo, da se je tu tega in tega dne dotaknila tal tovarne, vrta ali muzeja noga Velikega voditelja. Potem so nam podrobno razkazali skrbno pripravljene razstave, ki jih imajo v vseh teh ustanovah in ki s posnetki, izreki, članki in mislimi oživljajo spomin na srečni dan, ko je bil Veliki voditelj tu. Povsod so nam pripravili tudi kratke kulturno-umetniške prireditve, prav tako posvečene spominu na obisk Velikega voditelja, in nam nato še podrobno razložili, kako so njegov prihod in besede vplivale na radostni razvoj vrta, tovarne, šole . . .

Res škoda, da v mnogih socialističnih državah vedno bolj zanemarjajo pravilen odnos do vloge osebnosti v zgodovini in zlasti v sodobnosti, čeprav ima socializem prav na tem področju izjemno bogate in slikovite izkušnje. No, vsaj kar zadeva Severno Korejo, so tovrstne tradicije ne le ohranjene, ampak doživljajo nov, svojski razvoj.

Po zaključku seminarja smo si v soboto zvečer ogledali generalko za veliko proslavo ob sedemdesetletnici Velikega voditelja, ki bo prihodnje leto. Na osrednjem štadionu v Pjongjangu tečejo vaje zanjo že dve leti, vsake tri mesece pa imajo napol javno generalko. Bilo je res nekaj enkratnega! Sto dvainštirideset tisoč mladih ljudi z vseh koncev Koreje, oblečenih v lepe, živobarvne obleke, je s čudovito skladnostjo in disciplino sestavljalo barvne žive podobe, ki so izmenično prikazovale like Velikega voditelja Kim Il Sunga in Ljubljenega voditelja Kim Jong Ila, vmes pa prizore iz njunega življenja in delovanja. Za učenje so gotovo porabili stotine in stotine ur, zato pa je bil učinek njihove dovršenosti tak, da ne bi bil nikoli verjel, če ne bi bil videl na lastne oči. Zares, tisočletja človeške zgodovine, boja za napredek in socializem gotovo niso bila zaman, če danes 142.000 mladih ljudi na en sam klic iz zvočnika lahko v hipu sestavi iz svojih gibkih teles prelepo živo sliko, ki prikazuje prehod Velikega voditelja čez reko Amnok, s čimer se je začel njegov dolgoletni boj za osvoboditev Koreje.

V nedeljo, ki je tudi v Deželi jutranje zarje dan počitka, čeprav večina ljudi, osvobojenih odtujenosti zaradi dela za izkoriščevalce, izkoristi ta dan za prostovoljno delo v organiziranih brigadah, so nas popeljali v vas Mangjongdae, rojstni kraj Velikega voditelja, ki mu zdaj pravijo tudi zibelka korejske revolucije in njen duhovni dom. Vas leži nedaleč od Pjongjanga, pod goro, ali bolje rečeno, hribom Mangjong. Z avtobusom smo se nekaj časa peljali ob železnici, ki teče vzdolž reke Taedong, nato smo zavili malce v desno in že je bila pred nami nekdanja vas, zdaj spremenjena v skrbno negovan park.

Središče parka je seveda rojstna hiša Velikega voditelja, pokrita s slamnato streho, poleg nje pa sta še skedenj in senik. V bivalnem delu hiše so tri sobe, kjer si obiskovalci lahko ogledajo starinski predalnik, kotel, pipo z mehurjem za tobak, pepelnik, nizko mizico in na njej črnlnik; v kuhinji je ohranjenih in razstavljenih nekaj kuhinjskih potrebščin in starinskega posodja.

Še tako okorelemu človeku seže v srce spoznanje, kako so v določenem obdobju svojega življenja tudi največji sinovi revolucije in našega osončja uporabljali oškrbljene skodelice in stranišče na štrbunk. Zares veliki voditelji preprostosti svoje rane mladosti ne skrivajo in še manj zlorabljajo. Upravnik muzeja v Mangjongdae tovariš Pak Guon Ok nam je v potrditev tega povedal naslednjo resnično zgodbo:

Veliki voditelj predsednik Kim Il Sing je stopil na pot boja za osvoboditev svoje dežele izpod japonskega jarma, ko mu je bilo trinajst let. V tej starosti se je odpravil v tujino, rekoč materi, da se »ne bo vrnil prej, dokler Koreja ne bo postala neodvisna.« Kot je znano, je po dvajsetih letih boja osvobodil domovino in se vrnil vanjo. Takrat je spet obiskal svojo rodno

vas. Zgodilo pa se je, da so ravno tedaj popravljali peči v rojstni hiši in sedemdesetletni ded mu je ponudil prenočišče v sosednji hiši, češ da njegova zaradi pokvarjene peči zdaj ni primerna za poglavarja države, pa čeprav je njegov vnuk. Toda Veliki voditelj je odgovoril: »Le zakaj zdaj ne bi mogel spati v tej sobi, ko pa sem petnajst let preživel v gorah in spal na listju?!«

Tovariš Pak Guon Ok je v resnici pripovedoval še lepše, vendar si zaradi razburjenja njegovih besed nisem natančno zapomnil, zato sem zgodbo prepisal iz knjige *Korea, A Trail Blazer*, Foreign Languages Publishing House, Pyongyang, Korea, 1984, str. 12. Mislim, da je prelep dokaz, kako oblast v socialistični družbi ljudi ne kvari, ampak dviga in poudarja njihove najboljše lastnosti, med njimi skoraj nepojmljivo skromnost.

V Mangjongdaeju nam je bilo usojeno doživeti enega najsrečnejših trenutkov v življenju vseh, ki jim je dano živeti v drugi polovici dvajsetega stoletja: na lastne oči smo videli oba, Velikega in Ljubljenega voditelja. Kmalu po prihodu v vas in ogledu so nas napotili na poseben, malce vzvišen prostor, precej daleč od poti, ki vodi na dvorišče duhovnega doma korejske revolucije. Četverkotnik, kjer smo stali, je bil obdan z debelimi vrvmi, vso pot do hiše in hišo samo pa obrobjala šestkratna vrsta vojakov, miličnikov in varnostnikov v civilu. Čez kako uro so na dvorišče pripeljali veliko skupino otrok od treh do osmih let, oblečenih v lepe, živobarvne obleke in z velikimi šopki cvetja v rokah.

Še kako uro pozneje je v spremstvu številnih motociklov ter vozil s svetlobnimi in zvočnimi signali na strehah pripeljala dolga kolona temnih avtomobilov in se ustavila na poti pred duhovnim domom korejske revolucije. Prva dva avtomobila sta najprej kar izginila pod navalom otrok in kupov cvetja, tako da iz ograde, v kateri smo se stegovali na prste, nisem videl skoraj nič. Toda brž se je otroška povodenj razmaknila, kot nekoč Rdeče morje pred Judi, in zagledal sem dve čokati, nevisoki postavi, ki sta, prijazno mahljaje z rokami, stopali v hišo. Slišal sem jok in vzklikanje in petje, kar vse je ustvarjalo razpoloženje, spričo katerega je še mene zašče-melo v očeh.

Čez nekaj minut sta se postavi Velikega in Ljubljenega spet pokazali na vratih. Šla sta mimo množice, otrple v sveti ekstazi, in se napotila na sprehod proti ribniku onstran vasi. Sprehodila sta se kakih petsto metrov, nato sta se obrnila in šla nazaj. Opazil sem, da je Veliki voditelj, tik preden sta se obrnila, pogledal nekam na levo, stopil nekaj korakov s poti in se za trenutek nekam zazrl, nato pa se je spet pridružil sinu in počasi sta se skupaj vrnila h koloni avtomobilov.

Že zdavnaj je bilo vse mimo, ko so nas spet spustili iz ograde in nam dovolili, da si še enkrat ogledamo Mangjongdae. Bil sem čudno razburjen, zato nisem šel več v duhovni dom korejske revolucije, ampak sem stopil po poti proti ribniku, da sem videl ribnik, koder sta šla prepaj oba velikana. Ko sem bil že tako daleč, da sem videl ribnik, sem nenadoma zagledal stopinje, ki so s poti zavile proti bližnjemu bregu. Tu je prej stopil s poti Veliki voditelj, odtisi njegovih nog so se jasno kazali v mehki zemlji. »Gotovo

bodo tudi tu vzdali v tla rdečo tablico v zlatem okviru in napisali nanjo, da se je danes tu dotaknila tal njegova noga,« sem pomislil. »In jaz sem bil živa priča tega!« me je spreletelo. Vsi ti dnevi zagnanega preučevanja ideje Džuče, vsa neposredna doživetja povezanosti srečnega ljudstva z njegovim Velikim voditeljem, današnje srečanje z Njim in Njegovim sinom – vse to mi je nekoliko razrvalo živce. Znova me je zaščemelo v očeh. Segel sem v žep po robec, da bi si jih neopazno otrl, toda ko sem ga izvlekel, je padel na tla kovanec za četrto dolarja, ki se je bil zamotal vanj.

Zakotalil se je nekaj centimetrov po tleh, skočil v odtis, ki ga je zapustila noga Velikega voditelja, se zavrtel in obležal v jamici, ki jo je vtisnila njegova peta. Sklonil sem se, da bi ga pobral, toda ker so mi bile oči narahlo zamegljene od solza, sem ga zgrešil in zgrabil prgišče vlažne zemlje.

Že ko sem se vzravnaval, sem se zavedel, da v njej ni kovanca, in že sem se hotel znova skloniti, tedaj pa se je začelo . . .

Zaslišal sem rezek krik in nenadoma je bilo okrog mene najmanj deset ljudi, nekateri v civilu, drugi v uniformah. Neki starejši civilist me je močno objel in poljubil na lice, pri tem pa je moral zaradi nizke postave pošteno poskočiti. Nekaj drugih me je vleklo za roke, desnico, v kateri sem še vedno zažemal prgišče zemlje, so zdaj trdno držale najmanj štiri pesti, nekdo pa mi je previdno, a odločno odpiral prst za prstom. Kot v sanjah sem videl, da mi iz dlani skrbno pobirajo zrnca za zrnцем zemlje in jih skladajo v prelepo, rdeče lakirano škatlico. Tedaj so nenadoma začele bliskati fotografske bliskavice, tik pred sabo sem zagledal objektiv televizijske kamere in zaslišal njeno tiho brnenje . . .

Bil sem ves zmeden in tudi malce prestrašen, saj se mi ni niti sanjalo, kaj se dogaja. Tedaj sem zagledal prevajalca naše skupine, tovariša Nam Sun Huana, ki se je z žarečim in prepotenim obrazom prebijal skozi gnečo k meni. Ko je predrl še zadnjo vrsto, ki me je obdajala, mi je z obema rokama planil okrog vratu, glasno zajokal in nekaj govoril v svoji rodni korejščini: »Kaj je?! Kaj se vam je zgodilo!? Kaj se dogaja?!« sem spraševal po angleško in se ga skušal otresti. Tedaj se je zdrznil in spregovoril malce bolj umirjeno, v angleščini: »Hvala vam, spoštovani! Hvala v imenu vsega korejskega ljudstva! Vi ste naš ljubljeni brat in prijatelj! Hvala vam, tisočkrat hvala!«

Še vedno nisem nič razumel, zato sem ga prosil, naj vendar pojasni, kaj se dogaja. »In še tako skromni ste!« je navdušeno vzkliknil in začel bruhati besede iz sebe. Bile so sicer angleške, vendar izgovorjene v hitrem in sunkovitem ritmu njegove materinščine, tako da sem mu le stežka in ne v celoti sledil. Vendar sem iz poplave pripovedovanja ujel bistvo. Bilo je res presenetljivo.

Ti dobri ljudje, ki tako skrbno pazijo na Mangjongdae in vsak kamenček v vasi, so mi seveda neopazno sledili. Videli so, kako sem se sklonil in pobral prgišče prsti iz odtisa, ki ga je v tleh zapustila noga Velikega voditelja. Povsem v skladu s svojim pojmovanjem človeškega ravnanja in njegove smotrnosti so takoj sprevideli, da me je srečanje z Velikim voditeljem tako prevzelo, da si želim prisvojiti prgišče zemlje, na katero je stopila

njegova noga, in ga odnesti s seboj v večni spomin na ta dogodek. V mojem dejanju so videli dokaz zmagovite moči ideje Džuče in še bolj osebnosti Velikega voditelja, čigar moči se mora ukloniti vsakdo, naj ima kakršnokoli barvo kože in pod kakršnimkoli kotom zarezano oči. Spričo tega je sveto navdušenje prevzelo še nje. Takoj so spoznali prepričevalni in vzgojni pomen tega dogodka in sklenili z njim seznaniti vso domačo in svetovno javnost...

Kaj naj še rečem? Na nujno zahtevo gostiteljev sem moral bivanje v Pjongjangu podaljšati za nedoločen čas. Ne bom podrobno popisoval vseh dogodkov naslednjih dni, povem naj le, da so bili to dnevi nenehnih intervjujev za radio, televizijo, neštivilne časopise in revije, obiskov najrazličnejših delegacij iz tovarn, šol, vojaških garnizij, kmečkih zadrug, ladijskih posadk, znanstvenih akademij, gledališč, športnih društev... Prinašali so mi gore cvetja in kupe najrazličnejših spominkov v znak hvaležnosti za ljubezen, ki sem jo tako ganljivo izkazal Velikemu voditelju.

Na televiziji in v časnikih je bil nenehno moj obraz, tako da sem se prvič in edinkrat v življenju počutil kot pravi narodni junak. Sprva so me malce motili intervjuji, ki sem jih dajal, kajti novinarju sem povedal enega ali dva stavka o lepotah Koreje in prijaznosti njenih ljudi, naslednji dan pa so objavili dve polni strani mojih izjav. Spočetka sem skušal od tovariša Nam Sun Huana, ki je bil ves čas ob meni, izvedeti, kaj je vsebina mojih neskončnih izjav za radio, televizijo in tisk, vendar se je samo srečno smehljaj in me trepljal po ramah.

Sčasoma sem se navadil, nehalo me je zanimati, kaj vse mi pripisujejo, saj je bilo očitno, da mi želijo samo najboljše, morda pa mi je postajalo malce tudi že vseeno, kajti ves ta *pomp me je po nekaj dnevih začel resno utrujati*. Pač nisem človek javnega blišča. Želel sem si, da bi se vse skupaj končalo in bi lahko odpotoval domov, ko me je sedmi dan znova poživila novica, da me naslednjega dne ob desetih pričakujejo v poslopju Ljudske skupščine, kjer mi bodo izročili visoko korejsko odlikovanje za zasluge, ki sem si jih pridobil za širjenje zmagovite ideje Džuče v svetu.

Priznam, da sem bil polaskan, saj se mi je kaj podobnega zgodilo prvič, in ko so me v črnem avtomobilu peljali v Skupščino, mi je srce utripalo pričakujoče in nekam živahneje kot sicer. V veliki, malce prazno slovesni dvorani, okrašeni z rdeče belimi štukaturnimi ornamentami, me je sprejel podpredsednik Ljudske skupščine Demokratične ljudske republike Koreje, tovariš Šun Hiong Vu. Z izbrano vljudnostjo me je pozdravil, vendar me ni povabil, naj sedeva. Obstala sva kar tam sredi dvorane, drug nasproti drugemu. Ob njem sta stali dve dekleti v narodnih nošah, vsaka je držala v rokah temnomodro žametno blazinicco, na kateri je bila rdeče lakirana šatulja.

Z izbranimi besedami – Nam Sun Huan je tokrat vse skrbno prevajal – se mi je tovariš Čun Hiong Vu v imenu vsega korejskega ljudstva znova zahvalil za prijateljstvo, posebej še za spoštovanje in ljubezen, ki sem ju s svojim enkratnim dejanjem izkazal Velikemu voditelju, predsedniku Kim Il Sungu in njegovemu nasledniku Ljubljenemu voditelju Kim Jong Ilu.

Poudaril je, da bo moje dejanje ostalo večno zapisano v srcih vseh pravih korejskih rodoljubov to in onstran demarkacijske črte in povedal še nekaj podobnih ljubeznivosti. Nato je dekletu na levi vzel z blazinice lakirano šatuljico in jo odprl. Iz nje se je zasvetilo prelepo okrašeno odlikovanje. Vzel je v roke listino in slovesno prebral z nje, da mi Ljudska skupščina demokratične ljudske republike Koreje za zasluge, ki sem jih izkazal korejskemu ljudstvu in njegovi revoluciji, izroča Red Spoznavalca Džuče II. stopnje.

Ko je Nam Sun Huan to prevedel, sem, ne da bi se bil zavedal, čisto avtomatsko – prisegam, da je bilo res tako! – bleknil: »Zakaj pa ne prve stopnje?!« Ne vem, kaj mi je bilo, najbrž mi je vse, kar se je dogajalo zadnji teden, stopilo v glavo in mi nekoliko omračilo moč zdrave presoje.

Še preden sem se dodobra zavedel skrajne neumestnosti te pripombe, sem zaslišal glas tovariša Čun Hiong Vuja, ki je tokrat govoril v lepo tekoči angleščini:

»Korejsko ljudstvo neizmerno ceni vaše zasluge in nikakor noče biti nehvaležno. Zato sem pooblaščen, da vam poleg odlikovanja, ki ste ga pravkar sprejeli, v imenu ljudstva in revolucije, izročam še tole.« Vzel je rdeče lakirano šatuljico, ki jo je na temnomodri žametni blazinici držala dekle na desni in mi jo potisnil v roko. Spet sem reagiral avtomatsko. Hotel sem jo odpreti, da bi pogledal, kaj je v njej. Toda tovariš Čun Hiong Vu me je rahlo prijel za roko in preprečil, da bi bil do kraja dvignil pokrov. Kljub temu sem skozi ozko režo videl dovolj; v šatuljici je ležal kovanec za četrto dolarja.

Kot bi me pičila kača, sem zaprl pokrov in uprl oči v Čun Hiong Vuja. Komaj opazno se je smehljal in v njegovih črnih očeh sem povsem jasno razbral, da se v tistem hipu razumeva kot enojajčna dvojčka, ki naju je nosila ista mati in sva pila iz istih prsi.

Globoko sem se poklonil in mirno spregovoril:

»Izročite, prosim, ekselencna, mojo najglobljo hvaležnost in občudovanje Velikemu voditelju, ki visoko drži plamenico revolucije in napredka in z njo osvetljuje pot vsemu človeštvu ter korejskemu ljudstvu, ki tako predano in srčno sledi svojemu Velikemu voditelju predsedniku Kim Il Sungu in njegovemu nasledniku Ljubljenemu voditelju Kim Jong Ilu.«

Tudi tovariš Čun Hiong Vu se je globoko priklonil in spregovoril, zdaj spet po korejsko:

»Korejsko ljudstvo vam bo ostalo večno globoko hvaležno in vdano za ljubezen, ki ste jo izkazali njemu, Velikemu voditelju predsedniku Kim Il Sungu, Ljubljenemu voditelju nasledniku Kim Jong Ilu in Veliki ideji Džuče!«

* * *

S tem je bilo mojega obiska na Koreji konec. Še isto popoldne sem odletel v Tokio, od tam pa čez Hongkong, Bangkok, Karači in Dubai v Frankfurt.

Ne morem si pomagati. Zdajle, ko sem zapisal to zgodbo, sem potegnili iz predala tisto rdeče lakirano šatuljico, jo odprl in se znova zazrl v bleščeče odlikovanje. Edino je, ki ga imam, in čeprav zares nisem častihlepen, mi vendar ni vseeno ob misli, da sem celo to odlikovanje dobil pravzaprav samo zaradi drobnega nesporazuma. Ta zavest mi je včasih bridka, spet drugič pa se tolažim z mislijo, da je v tem morda nekaj simbolike, saj je politika, s katero sem se ukvarjal vse življenje, tako ali tako en sam nesporazum.

Morda je takó celo z življenjem samim . . .

Peto poročilo:

O tragediji Glezosa Pastorakisa

Danes se celo v Grčiji le še malokdo spominja diktature polkovnika Georgesa Papadopulosa in njegovih kolegov iz konca šestdesetih in začetka sedemdesetih let. Meni pa se včasih še vedno utrne spomin nanjo, pa ne zato, ker bi imel karkoli opraviti s tedanjo hunto in njeno vladavino, ampak zato, ker je bila kriva nesrečne smrti mojega dobrega prijatelja Glezosa Pastorakisa. Preden so spomladi leta 1967 polkovniki izvedli udar, sva se nekajkrat srečala v Atenah in v tujini. Bil je nekaj starejši od mene, zelo kulturen in razgledan, prijeten sogovornik, eden tistih redkih ljudi, ki znajo enako dobro pripovedovati in poslušati. Morda je bil malce preveč zaupljiv in dobronameren do vsega, v stvareh in ljudeh je vedno iskal njihove boljše plati in pri tem trdno verjel, da tudi res obstajajo. Ta lepa vera je bila nemalo vzrok njegove tragedije . . .

Za njegovo usodo sem zvedel šele sredi sedemdesetih let, ko me je prvič po padcu polkovniške diktature znova prineslo v Atene. Dokler so vladali polkovniki, nisem bil nikoli tam. V vrtincih političnih, kadrovskih in drugih sprememb po padcu diktature so na Glezosa Pastorakisa že skoraj pozabili, tak je pač ritem življenja, in imel sem dosti težav, da sem zbral v celoto številne koščke in odlomke pričevanj o njem. Ni mi bilo žal truda, kajti to sem bil dolžan prijatelju; poleg tega pa bi sam gotovo želel – toliko sem ga že poznal – naj njegova zgodba postane eden od svarečih kamenčkov v mozaiku pričevanj o diktaturi grških polkovnikov.

Zato in v njegov spomin objavljam to resnično zgodbo, kot sem jo sestavil na osnovi osebno zbranih pričevanj in spominov.

* * *

Znano je, da je bil tisk pod vojaško vladavino strogo cenzuriran in da je smel objavljati le tiste informacije, ki so ustrezale vojaški hunti; če so bile novice o domači in tuji resničnosti neprijetne ali neprimerne, so ravnali po načelu: »Toliko slabše za resničnost!«

Eden od temeljnih kamnov skrbno negovane prijetne in primerne resničnosti je bilo neskončno objavljane neskončnih govorov vojaških voditeljev, ki so nenavadno radi in dosti govorili, čeprav sicer vojaki slovijo kot molčeči ljudje; za Grke to očitno ne velja, morda pa sploh nikjer ne velja za vojake, ki imajo tudi politično oblast. Kakorkoli že, govorov je bilo vedno dosti in vselej je bilo treba vse objaviti, kajti uradno mnenje je trdilo, da si grško ljudstvo ničesar bolj ne želi kot govorov in da bi prišlo do hudih političnih pretresov, če jih listi ne bi sproti in v celoti objavljali.

Nekateri so na skrivaj sicer mislili drugače, vendar ni javno nikoli nihče ničesar rekel, in sicer zaradi razlogov, ki jih ni težko uganiti. Prav tako niso nikoli skušali preveriti, ali vera v zaželenost govorov ustreza resnici, češ da je to nepotrebno, ker je tako splošno znano, kako jih je ljudstvo lačno.

Nekaj odpora, ki pa je bil skrbno prikrit in molčeč, je bilo le v nekaterih časopisnih hišah; bralci so listom namreč preveč vztrajno obračali hrbte in mnogi so bili zato v resnih denarnih težavah. Bili so uredniki, ki so si na tihem mislili, da je temu krivo prirejanje stvarnosti in neskončno objavljane govorov, ki jih – po njihovem mnenju – nihče ni bral. Vendar so skrbno pazili, da takih misli ne bi javno razkrili.

* * *

Eden med temi molčečimi neverniki je bil tudi Glezos Pastorakis, dolgoletni glavni urednik uglednega atenskega jutranjika *Ellas*. Takšno stanje ga je mučilo, saj je bil na tihem prepričan, da bi lahko delal dober in zanimiv list, ki bi ga ljudje brali in bi bil tudi hunti koristen. Bil je namreč v bistvu dobronameren do polkovnikov, v katerih je videl sicer ne ravno najbolj prijetno, a vendar neizbežno trdo roko, ki bo Grčijo prej ali slej izvlekla iz močvirja, kamor so jo zapeljali nesposobni in podkupljivi politiki. Pastorakis bi bil rad pomagal hunti, po svoje, z učinkovito propagando, vendar mu niso pustili. Polkovniki so ga prenašali, niso mu pa zaupali, kajti bil je izobraženec, zato seveda sumljiv. To je bil razlog, da ni smel razširjati huntinih idej tako, kot se je njemu zdelo najbolj učinkovito, ampak so ga, kot vse druge, silili k zamolčevanju ali celo prirejanju dejstev ter k vsakdanjemu objavljaju dolgih govorov, ki jih po njegovem globokem – a seveda tihem – prepričanju ni nihče bral.

Z leti je Glezos Pastorakis zaradi tega postajal vse bolj zagrenjen in ta zagrenjenost je v njem naraščala v skoraj že bolešno željo, da bi dokazal svoj prav. Izmišljal si je na stotine možnosti, kako bi to storil, vendar ni uresničil nobenega, kajti imel je dobro plačo, še mlado ženo in dva majhna otroka. Imel je veliko izgubiti, zato je raje ubogal in molčal.

* * *

A usoda je včasih nerazumljivo kruta in neusmiljena. Pozimi leta 1972 mu je hči zbolela za pljučnico, nastale so komplikacije in komaj šestletna Aliki je umrla. Tri tedne pozneje je na dobro označenem prehodu za pešce

brezvesten šofer podrl njegovega osemletnega sina Kostasa, ki je po dveh dneh boja za življenje v bolnišnici podlegel ranam. Pastorakisovo ženo Zorbino sta ti izgubi tako potrli, da se ji je omračil um in 24. februarja ponoči je skočila z okna njihovega lepega stanovanja v šestem nadstropju.

Glezos Pastorakis je tako rekoč čez noč ostal popolnoma sam, zlomljen, prezgodaj ostarel in brez vere v prihodnost. Nekajkrat se je že bil odločil za prostovoljno smrt, a vselej mu je roko zadržala fiksna ideja, ki se mu je globoko zažrla v ranjeno dušo in prizadete možgane: preden se loči od tega sveta, mora dokazati polkovnikom, da njihovih govorov nihče ne bere! Z zadnjimi prebliski nekoč tako bleščečega duha je skoval in uresničil načrt, ki nima primere v zgodovini grškega časnikarstva.

* * *

Začelo se je tistega dne, ko so v uredništvu *Ellasa* iz glavne pisarne hunte poslali hkrati kar tri dolge govore z naročilom, da jih je treba nemudoma in v celoti objaviti, ker jih ljudstvo nestrpno pričakuje. Prvi je bil govor ministra za transport polkovnika Jorgakisa Karidasa; obsegal je osemnajst tipkanih strani in minister mu je sam dal naslov: *Po svetli poti na novo, še svetlejšo pot*. Drugi je bil govor sekretarja huntinega komiteja za odnose med ljudstvom in armado majorja Spirosa Vasilikula; obsegal je enaindvajset strani, naslov pa je bil: *Neomajna enotnost je večno medsebojno zaupanje med hunto in ljudstvom*. Tretji je imel samo štirinajst strani in je bil v bistvu poljudna priredba predavanja namestnika vojaškega guvernerja province Euleje, polkovnika Zenona Stavrosa, pod naslovom: *Za novo kvaliteto dojemanja zgodovinskega poslanstva vodilne vloge hunte*.

Glezos Pastorakis je zadržal vse tri naslove nespremenjene in jih dal natisniti z mastnimi črkami. Toda pod naslovi ni objavil govorov. Pod prvim je objavil neko krvavo detektivsko zgodbo Dicka Francisa, pod drugim neko anonimno pornografsko novelo, vzeto iz vtihotapljene danske revije *Color Climax*, pod tretjim pa osladno ljubezensko štorijsko angleške pisateljice Barbare Crown. Pri tem je razmišljal takole: »Če v štirinajstih dneh ne dobim nobenega protesta, odmeva ali opozorila, da se je zgodila strašna napaka, bo to tudi za slepca dovolj viden dokaz, da res živa duša ne bere teh govoranc!«

Prek prvih čeri je šla stvar povsem gladko, kot je bil Pastorakis tudi pričakoval. Stavci so, brž ko so videli, da gre za govore, stavili besedila čisto avtomatsko in sploh niso dojemali vsebine; tudi korektorji so povsem mehanično primerjali stolpce z rokopisom, delali vejice in kot roboti popravljali napačne črke, ne da bi jim bila v zavest prodrila ena sama misel iz besedil na njihovih mizah; dežurni urednik je bil kot navadno pijan in je pogledal samo naslove, besedila pa raje ni bral, iz strahu, da mu ne bi ušla kakšna pripomba in bi izgubil službo; tudi cenzor, poročnik Stilian Folis, je pogledal samo naslove, kajti govorov seveda nikoli ni bilo potrebno (in tudi ne dovoljeno) cenzurirati.

* * *

Tako je *Ellas* prihodnje jutro izšel, ne da bi bil kdo sploh slutil, kaj se je zgodilo, in za Glezosa Pastorakisa se je začelo mučno in negotovo pričakovanje. Na dnu srca je bil vendarle globoko lojalen hunti in nemirna vest ga je zbadala, češ, morda pa le kdo prebira tudi govore, zakaj bi sicer polkovniki zahtevali, da jih vedno objavljajo?!

Toda bolj ko so dnevi minevali, bolj je živčnost popuščala. Od nikoder ni bilo niti najmanjšega namiga, da je kdo opazil strašno »pomoto«. Proti koncu drugega tedna se je Glezos Pastorakis vidno poveselil. Celo kanček iskrevosti se je vrnil v njegov sicer izgubljeni in zamegljeni pogled.

Dva dni pred iztekom štirinajstdnevnega roka, ki si ga je sam zadal za preizkušnjo, pa se je zgodilo! Ko je zjutraj prišel v pisarno, mu je tajnica izročila veliko belo kuverto z glavo glavne pisarne vojaške hunte. Pastorakis jo je sprva nič hudega sluteč odprl, zagledal običajno modri žig *Strogo zaupno!* in prebral na zgornjem levem robu: Predmet – napaka pri objavljanju govorov.

Kuverta mu je padla iz rok in sesedel se je na stol. Torej jih le berejo! Torej ima hunta prav! Torej ljudstvo res hoče govore! To je konec – zadnji, dokončni udarec.

S tresočimi se rokami je pobral pismi in bral. Dlje ko je bral, bolj se mu je temnilo pred očmi, pred katerimi mu je svet košček za koščkom razpadal v kup kadečih se razvalin. Pismo se je glasilo:

»Hunti Rešitve Domovine je znano, da nekateri ljudje v sredstvih za množično obveščanje ne morejo doumeti pomena in daljnosežnih posledic sprememb, ki jih je naši Domovini prineslo ozdravljenje občega političnega, gospodarskega in duhovnega življenja pod energičnim in modrim vodstvom Hunte. Resda so ti sovražni ali zapeljani elementi le neznatna peščica, ki ne more vplivati na voljo in navdušenje ljudstva, ki svojo prihodnost istoveti s cilji Hunte, vendar jih je v interesu občega, stalnega in skladnega napredka treba odločno onemogočati, da ne bi širili nevarnih klic.

Hunta Rešitve Domovine zato pozdravlja vsa prizadevanja, umerjena k temu cilju.

V dnevniku *Ellas* so bila dne 2. maja 1972 pod ustreznimi naslovi govorov treh članov vojaškega vodstva objavljena neustrezna besedila tako imenovane zabavne literature s področja detektivstva, pornografije in gnile čustvenosti, kakršna so v minulih časih načrtno razširjali pokvarjeni, nesposobni in podkupljivi politiki, da bi z njimi uspavali nezadovoljstvo ljudstva.

Dejstvo je, da v desetih dneh po objavi teh sramotnih materialov ni prišla do organov hunte nobena pritožba, protest ali kakršnakoli druga oblika javnega odmeva, kar neizpodbitno dokazuje, da omenjenih materialov ni nihče prebral. Tako je bilo še enkrat na način, ki mu ni moč odrekati prepričljivosti, dokazano, da je naše ljudstvo zdravo, da odločno odklanja in noče brati dekadentne, nesmiselne in škodo povzročajoče tako imenovane zabavne ali potrošniške literature.

Hunta Rešitve Domovine je pokazala dobrohotno razumevanje za dejanje urednika *Ellasa* Glezosa Pastorakisa, s katerim je želel ponovno dokazati, kako zelo si ljudstvo želi in potrebuje resnih političnih materialov,

med katerimi gre prvo mesto govorom vojaških voditeljev in kako neusmiljeno zavrača branje plaže in nepolitičnih materialov. Hkrati pa Hunta Rešitve Domovine prav tako dobrohotno opozarja urednika Glezosa Pastorakisa, da znane in že zdavnaj dokazane resnice o ljudski želji po govorih ni potrebno znova preverjati in da bi ob morebitni ponovitvi česa podobnega nastale osnove za utemeljen sum, da gre za intelektualistično dvomljivstvo o zrelosti ljudstva in njegove ljubljene Hunte.

Sekretar glavne pisarne
Hunte Rešitve Domovine:
Adonis Hipastis I. r.

* * *

Petega maja 1972 si je Glezos Pastorakis prerezal žile na obeh zapetjih in izkrvavel v svoji postelji. V kratkem nekrologu, ki mu ga je posvetil njegov ljubljeni list *Ellas*, je bilo rečeno, da ni mogel prenesti izgube svojih najbližjih.

Trinajsto poročilo:

O spomeniku Gunnarja Gunnarssona

Spomin se včasih zelo svojevoljno poigrava z nami. Če se še tako mučim, ne morem se več spomniti, kako se je mestece imenovalo. Nekaj na Kjor... ali Jork... ali morda Rokj... in na koncu... er ali... ar ali nekaj podobnega. Vrag z njim – saj tako ni pomembno! Pač pa človeka jezi, če se ne more spomniti. Iz spomina mi je ušel tudi natančen datum, kdaj sem bil tam, čeprav menim, da je moralo od tedaj preteči že dokaj vode, kajti povsem jasno mi odzvanja v možganih nagovor tistega profesorja: »Mladi prijatelj...«, »Mladi mož...« Že kar nekaj časa je, odkar mi je kdo lahko tako rekel.

In še nekaj me navaja na misel o precej davnih časih: Ne spominjam se, da bi se bilo takrat na Norveškem dogajalo kaj posebnega, kakšna večja mednarodna konferenca, kongres ali kaj podobnega (pa imam za te stvari še vedno zelo dober spomin.) Vem, da sem bil nekaj časa v Oslu, da sem potem potoval na sever, vse tja do Norkappa, odkoder sem se počasi in s postanki vračal proti jugu. To so bili še tisti lepi časi, ko smo pogosto potovali kar tako, brez posebnega povoda, da smo potem pisali popotne vtise, doživetja, reportaže o tujih krajih. Kje vse je že to, danes ljudje sami potujejo po vtise in doživetja, ne potrebujejo več novinarjev...

No, pa ne mislim tožiti. Hočem reči samo, da sem prišel v tisto mesto Kjor... ali Jork... ali karkoli je že bilo, tako rekoč službeno. Da bi napisal o njem reportažo. Seveda nisem bil tam še nikoli prej in o mestu, ali bolje mestecu, nisem vedel nič, ampak to se pač dogaja in zaradi tega si nisem belil glave. V mislih mi je bilo, da je to nekakšno sivo provincialno gnezdo,

ki je čez dan brezupno delovno dolgočasno, zvečer pa že ob devetih prazno in mrtvo. Prvi vtis je bil, da utegne biti to čisto res in zaradi tega se nisem počutil srečnejšega.

Moj hotel, menda edini v mestu, je stal ob robu kar velikega trga, seveda tudi edinega v mestu. Iz okna svoje sobe sem videl naravnost na trg, sredi katerega je stal mogočen spomenik, prevelik tako za trg kot za mesto, zato nekam nenavaden in izzivalen. Povrh je bil eden tistih dobrih, starih spomenikov, pri katerih približno veš, kaj je spodaj in kaj zgoraj, kaj spredaj in kaj zadaj in včasih celo, kaj predstavlja. Tale tu je bil sestavljen iz granitnega kvadra, na katerem je stala velika bronasta postava. S hrptom je bila obrnjena proti hotelu, tako da nisem videl, kaj drži v rokah – meč, kladivo, tehtnico ali kaj podobnega, kar imajo navadno v rokah bronasti možje na granitnih podstavkih.

Ko sem se stuširal in obril, sem se odpravil na kratek sprehod po mestecu, in ker je bil tisti spomenik najbolj izzivalna stvar, ki sem jo doslej opazil, sem se za začetek odpravil čez trg do njega. Ko sem se mu počasi bližal, sem šele dojel, kako zares velik je. Podstavek mi je segal čez prsi, možak na njem pa je bil najmanj za tri glave višji od mene. Dober kos, res! Sicer, sem pomislil, da je takle spomenik za takole mestece le nekoliko pretiran, vendar se mi stvar ni zdela kaj zares nenavadna, vse dokler nisem zavil okoli podstavka in pogledal bronastega velikana od spredaj. Tedaj pa sem zares osupnil. Pričakoval sem, da bom zagledal atletsko postavo z napetimi mišicami, v tuniki, uniformi ali kakem podobnem spomeniškem oblačilu, z eno nogo odločno izproženo, kot da je mogočna energija napredka hipoma zastala vlita v bron, z eno roko, ki bo kazala nekam naprej proti obzorju, in z drugo, ki bo držala kakšen globoko pomenljiv simbol, plamenico, knjigo ali vsaj puško, z obrazom, ki bo resno in pomembno strmel nekam daleč in malce navzgor, z odločno oglato brado, grškim nosom in košatimi obrvmi...

Pa nič!

Namesto tega je na tistem neprimerno velikem podstavku stal možic, ki je kljub nadnaravni velikosti delal vtis šibkosti in povprečnosti, da, celo zanikrnosti. Obut je bil v bronaste copate, oblečen v zmečkane bronaste hlače in v bronasto srajco, čez katero je imel bronast predpasnik. Roke je držal v žepih, glavo je klavrno povešal, izraz na obrazu pa je bil – bog mi pomagaj, toda res je bil – precej bedast. Butasto začuden, kot da mu je žena pravkar povedala, da ves dana gara, kuha, pere in skrbi za otroke, on pa se valja po kavču in bere časopis.

Naj me vrag, če ni bil to najbolj nenavaden spomenik, kar sem jih kdaj videl. Tako se spomenikov ne dela in tisti, ki ga je naredil, pa tudi tisti, ki so ga dovolili postaviti in celo dali denar zanj, so nori ali pa se namenoma norčujejo iz tako resnih svari, kot so spomeniki na javnih mestih.

Po nekaj minutah, ko je bil prvi pretres mimo, sem se domislil, da mora biti nekje napis, ki bo pojasnil vso zadevo. In res, prav pred mano je bila na podstavku velika železna plošča z debelimi črkami: GUNNAR GUNNARSSON. Stopil sem bliže, da bi prebral še drugo, pa nisem, kajti

drugega ni bilo. Samo dve besedi. Nič več. Nobenega pojasnila. Nobene zgodbe. Niti letnice ne. GUNNAR GUNNARSSON in konec!

Z vsem bistvom sem začutil, da tu nekaj ni v redu. Za tem tiči več! Nekaj, kar ni dostopno na prvi pogled, kar ni za neposvečene. Začutil sem nepremagljivo željo, da postanem eden od posvečenih, da odkrijem nenavadno skrivnost tega spomenika, da zvem, kdo je Gunnar Gunnarsson, da zvem, kaj je storil za mesto, za narod, za državo, za človeštvo, da mu bom lahko hvaležen, ga občudoval in ljubil.

Ozrl sem se naokrog, da bi našel primerno žrtev, ki me bo razsvetlila. Nekaj klopi pod bližnjimi drevesi je bilo zasedenih. Bili so dva ali trije parčki, ki jih nisem hotel motiti; mamica z otrokom, ki tudi ni prišla v poštev, ker nisem želel božati po glavi umazanega smrkavca, ki se je igral v pesku, in poslušati, kakšen genij odrašča; nekaj starejših žensk, ki me niso mikale, ker me trenutno ni zanimala pokvarjenost njihovih snah. Na klopi prav nasproti skrivnostnemu napisu na granitnem podstavku je sedel možak poznih srednjih let. Odločil sem se zanj. Ni bil več toliko mlad, da bi utegnil biti nevljuden, in še ne dovolj star, da bi se moral bati zgodb o težavah z jetri in želodcem ali spominov na tiste prečudovite čase pred petdesetimi leti. Stopil sem k njemu.

»Dober dan.«

»Dober dan.«

»Oprostite, prosim. Prvič sem v vašem mestu in rad bi vas nekaj vprašal.«

»Izvolite, prisedite,« me je ljubeznivo povabil in napravil prostor na klopi.

Prisedel sem, mu ponudil cigareto, ki jo je odklonil, prižgal sebi in zadržano napetostjo vprašal:

»Rad bi zvedel, čigav je tale spomenik?«

»Gunnarja Gunnarssona,« je kratko in stvarno povedal.

»Da, to vem. Prebral sem. Žal pa ne vem, kdo je Gunnar Gunnarsson.«

»Jaz tudi ne, « je rekel možak.

Zdrznil sem se. Prekleta! Napačnega človeka sem izbral. Vseeno sem še enkrat poskusil:

»Ali mi morda lahko svetujete, kje bi kaj izvedel o Gunnarju Gunnarssonu?«

»Nikjer.«

»Kako, nikjer?«

»Tako. Nihče ne ve nič o njem. Vidite,« se je živahneje obrnil proti meni, »jaz sem profesor zgodovine na tukajšnji gimnaziji. Poznam krajevne vire in vem, da je zgodovinska osebnost. Toda skoraj nič več. Niti ne vemo, kdaj je živel, niti kdaj je umrl – če sploh že je, če ni morda še vedno živ in zdrav nekje med nami, kar bi bilo seveda skoraj prelepo.«

»Toda za božjo voljo, zakaj ste mu potem postavili spomenik in še tako ogromen, če sploh ne veste, kdo je ali kdo je bil?«

»No, no,« je pomirjujoče dejal. »Nekaj le vemo. Bil je, ali je še, iz našega mesta, najbrž je bil ključavničar ali morda pek.«

»Oprostite,« sem dejal, kolikor sem le mogel mirno. »Še vedno nič ne razumem. Menda je le nekaj, zaradi česar ste mu postavili spomenik?«

»Seveda je,« se je mož takoj strinjal. »Gunnar Gunnarsson je največji dobitnik našega mesta in lahko bi celo rekli vse dežele. Hvaležni mu moramo biti za nešteto stvari. Morda, da, zelo verjetno celo za to, da sploh še živimo, ali najmanj za to, da živimo mirno in nemoteno.«

»No, vendar,« sem si oddahnil. »Saj sem vedel, da mora biti nekaj takega. Kaj pa je ta dobitnik storil za vas ali morda za vse nas?«

»Nič.«

Znova se mi je zameglilo pred očmi.

»Kako, nič?«

»Tako, nič. Prav nič.«

»Nemogoče!« Zdaj sem bil že resno jezen. »Ljudje vendar ne postavljajo spomenika človeku, ki ga sploh ne poznajo in ki ni nič napravil. Poleg tega pa ste sami rekli, da je Gunnar Gunnarsson vaš največji dobitnik. Samo vljudno sem vas prosil za pojasnilo in res ne vem, zakaj menite, da se lahko norčujete iz mene. Pozdravljeni!« Vstal sem.

»Hej, mladi prijatelj, počakajte vendar!« Potegnil me je za rokav in prisilil, da sem znova sedel. »Nikar se takoj se razburjajte. Odgovarjal sem vam čisto resno in pošteno, kar ste pač vprašali. Mislil sem, da je jasen odgovor dovolj in da je zadeva tako preprosto logična, da ste razumeli brez dodatnih razlag. Toda vidim, da ste še mladi in da vam moram obširneje razložiti.«

»Res vam bom hvaležen.« sem zamrmral.

»Vidite,« je začel s kretnjo, ki je dokazovala, da je najbrž res profesor, »sklenili smo postaviti tale lepi spomenik Gunnarju Gunnarssonu, ker je res dokazano, da ga nihče ne pozna, da se ni nikoli nič govorilo ali slišalo o njem in da ni storil nič, kar bi bilo omembe vredno ali o čemer bi zvedel kdo zunaj najožjega kroga njegove družine in znancev, ki pa jih tudi nihče ne pozna. Še tako skrbna in znanstveno organizirana poizvedovanja niso mogla odkriti, da kdo pozna Gunnarja Gunnarssona ali da je komu znano, da bi bil kdaj kaj storil. Mi sledite?«

»Ne. In če mislite...«

»Dobro, dobro, kar mirujte. Kmalu vam bo vse jasno. Glejte, dokazano je torej, da Gunnar Gunnarsson ni storil nič. Prav nič! Zato ga imamo po pravici za največjega dobitnika... Trenutek, pomirite se! Nisem še končal. Saj boste razumeli, samo malo potrpljenja. Pomislite, mladi prijatelj, da bi bil Gunnar Gunnarsson lahko marsikaj. Če začnem od najbolj preprostega... Lahko bi bil na primer velik znanstvenik. Prav lahko bi bil. Nekaterim se to zgodi. Lahko bi izumil kakšno novo strašno orožje, kakšen ubijalski žarek ali smrtonosni plin ali kaj podobnega za množično uničevanje. Lahko bi bil seveda tudi miroljuben znanstvenik in bi nam postavil kakšno jedrsko elektrarno tamle zadaj za mestom. Saj se to dogaja, kajne? Si predstavljate, koliko škode bi s tem lahko povzročil? Toda Gunnar

Gunnarsson ni izumil nobenih žarkov, nikakršnega plina in nobenega drugega orožja, pa tudi jedrske elektrarne ni zgradil. To je dokazano. Tako je ne le svojim someščanom, ampak vsemu človeštvu prihranil mnogo gorja...«

»Hm,« je bilo vse, kar sem lahko dejal.

». . . Ali pa,« je nadaljeval profesor, »bi bil lahko general. Novi Napoleon ali tudi kaj manj. Lahko bi začel vojno s sosednjo državo ali dvema, na primer za tisto sporno ozemlje v kolenu reke, ki meri 82 kvadratnih metrov. Vojna bi najbrž trajala najmanj šest mesecev in – če predvidevamo, da bi uporabljali le klasično orožje – samo na naši strani bi padlo 231.716 vojakov, ne vštveši civilistov, ki bi bili ubiti med bombnimi napadi na mesta, ranjenih pa bi bilo 874.111 ljudi, dežela bi bila porušena, gospodarstvo na tleh . . . Toda Gunnar Gunnarsson ni bil general in dokazano je, da ni nikoli sprožil vojne za tistih 82 kvadratnih metrov v kolenu reke . . .«

»Hm,« sem spet dejal.

»Še vedno ne razumete njegove resnične veličine? Glejte, lahko bi bilo še dosti hujše. Lahko bi bil politik, predsednik vlade ali kaj podobnega. Lahko bi zavozil gospodarstvo, povzročil draginjo, inflacijo, slabo življenje. Lahko bi bil tudi diktator in si izmislil kak trapast sistem ali policijski režim. In še najmanj tisoč drugih možnosti je imel, da bi škodoval nam, celemu narodu ali celo vsemu človeštvu. Saj menda ne boste trdili, da se take stvari ne dogajajo? Lahko bi bil kak neuravnovešen ideolog ali verski fanatik, od višjih sil poklicani mesija ali nezmotljivi oče naroda, učitelj ali reformator, zgodovinska osebnost ali veliki sodobnik. Je mar malo tako imenovanih velikih stvari in poslanstev, ki lahko povzročijo resno škodo ali celo tragedije?! In niti ni potrebno, da bi se povzpел na tako rekoč občenarodno ali celo svetovno raven. Kaj ne morejo tudi krajevni bogovi in polbogovi, preroki in nezmotljivi voditelji povzročiti neizmerno zlo . . .«

Pomolčal je. Nisem vedel, kaj naj rečem, zato sem tiho čakal. Nadaljeval je:

»Toda naš veliki Gunnar Gunnarsson ni bil nič. Nič ni storil in nihče ga ne pozna. Na tisoč možnosti bi nam bil lahko škodoval, pa ni uporabil niti ene. Zato smo mu iz srca hvaležni in ga imamo za našega največjega dobrotnika. Razumete?«

»Hm,« sem spet dejal.

Potem sem vstal in se odpravil proti hotelu, ne da bi se bil poslovil od dobrega profesorja. Ko sem šel mimo spomenika, sem se zdrnil. Čudno mi je bilo v glavi, čeprav ne bi vedel natančno povedati, kako . . .